

Αλεξάνδρου Σμοτσέφσκυ: “Η διαμόρφωσις του κειμένου «Το Αυτόνομον και ο τρόπος ανακηρύξεως αυτού» της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη 2016)

[Πατριαρχεία / Οικουμενικό Πατριαρχείο](#)

Στα πλαίσια του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα «Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας (2016-2026): Αποτίμησις καί Προοπτικάί», μίλησε ο δρ. Κανονικού Δικαίου ΑΠΘ και Εντεταλμένος Διδάσκων στο Τμήμα Θεολογίας ΑΠΘ και στο Τμήμα Ιστορίας της Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Σόφιας «Άγιος Κλήμης Αχρίδος», Αλέξανδρος Σμοτσέφσκυ.

Θέμα της εισηγήσεώς του: “Από την προσυνοδικήν επεξεργασίαν εις την συνοδικήν έγκρισιν: Η διαμόρφωσις του κειμένου «Το Αυτόνομον και ο τρόπος ανακηρύξεως αυτού» της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη 2016)”.

Αναλυτικά η εισήγηση:

Παναγιώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,

Μακαριώτατε,

Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι,

Σεβαστοὶ πατέρες,

Άγαπητοὶ σύνεδροι,

Ἡ ἱστορία τοῦ κειμένου «Τὸ Αυτόνομον καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ» ἀναδεικνύει ἓνα κατεξοχήν ἐκκλησιολογικὸ ζήτημα: πῶς ἡ διαφοροποίηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως μπορεῖ νὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ προσυνοδικὴ ἐπεξεργασία δὲν ἀφοροῦσε μόνο τὴν κατανομὴ ἀρμοδιοτήτων. Ἀφοροῦσε πρῶτα ἀπὸ ὅλα τὴν κανονικὴ ἔκφραση τῆς κοινωνίας μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, μέσα στὴν ποικιλία τῶν ἱστορικῶν τους καθεστώτων.

Θὰ παρακολουθήσουμε, λοιπόν, χρονολογικὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ κειμένου, διακρίνοντας τὶς προτάσεις ποὺ διατυπώθηκαν ἀπὸ τὶς τροποποιήσεις ποὺ τελικὰ ἐγκρίθηκαν. Ὁ βασικὸς κορμὸς συμφωνήθηκε τὸ 2009, ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὴν Ε΄ Προσυνοδικὴ Διάσκεψη τὸ 2015 καὶ συμπληρώθηκε στὴν Κρήτη μὲ δύο προσθῆκες. Ἡ ἀποτίμησή του θὰ στηριχθεῖ στὴ θέση ὅτι τόσο τὸ Αὐτοκέφαλο ὅσο καὶ τὸ Αυτόνομο ἀποτελοῦν τρόπους πραγμάτωσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ἡ διοικητικὴ αὐτοτέλεια ἀποκτᾷ ἐκκλησιολογικὸ νόημα ὅταν διαφυλάσσει καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἴδια τὴν κοινωνία.

Ἡ προσυνοδικὴ θεμελίωση τοῦ θέματος

Ἡ Α΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ῥόδου, τὸ 1961, κατήρτισε τὸν εὐρὺ κατάλογο τῶν πρὸς ἐξέτασιν θεμάτων. Ἡ Δ΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη, τὸ 1968, προσδιόρισε τὰ ὄργανα τῆς προπαρασκευῆς, ἐνῶ ἡ Α΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη, τὸ 1976, περιόρισε τὸ θεματολόγιο σὲ δέκα ζητήματα. Μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβανόταν τὸ Αὐτόνομο καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεώς του. Ἡ ἐπιδίωξις ἦταν νὰ διαμορφωθοῦν κοινὰ κριτήρια γιὰ ἓναν ἤδη ὑφιστάμενο θεσμό, τοῦ ὁποίου οἱ ἱστορικὲς ἐφαρμογὲς παρουσίαζαν σημαντικὲς διαφοροποιήσεις.

Στὴ Γ΄ Προσυνοδικὴ Διάσκεψη, τὸ 1986, παρέμεναν πρὸς ἐπεξεργασία ἡ Διασπορά, τὸ Αὐτοκέφαλο, τὸ Αὐτόνομο καὶ τὰ Δίπτυχα. Ὁ πρόεδρος, μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος, ἐπισήμανε τὴ συνάφειά τους. Πράγματι, ὁ προσδιορισμὸς τῆς δικαιοδοσίας, ἡ ἀνακήρυξις ἐνὸς διοικητικοῦ καθεστῶτος καὶ ἡ μνημόνευσις τῶν Προκαθημένων συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν κανονικὴ τάξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ἡ Διάσκεψη δὲν ἐνέκρινε εἰδικὸ κείμενο περὶ Αὐτονόμου. Προέβλεψε, ὡστόσο, τὴ συγκέντρωσιν τῶν συμβολῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν καὶ τὴ συγκριτικὴ ἐπεξεργασία τους ἀπὸ τὴ Γραμματεία, ὥστε ἡ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ ἐργαστεῖ ἐπὶ κοινῇ βάσει.

Ὁ Κανονισμὸς ποὺ ἐγκρίθηκε τότε ἀποσαφήνισε καὶ τὸ κῦρος τῶν προσυνοδικῶν ἀποφάσεων. Κατὰ τὸ ἄρθρο 16, οἱ ὁμοφώνως ἀποδεκτὲς ἀποφάσεις «ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Ἡ ὁμοφωνία ἀποτελοῦσε ἀναγκαῖο ὄρο τῆς προετοιμασίας, ἐνῶ τὸ δεσμευτικὸ κῦρος προϋπέθετε τὴ συνοδικὴ ἀπόφασιν. Ἡ διάκρισις αὕτη ἐξηγεῖται γιὰ ἓνα προσυνοδικὸ συμφωνημένον κείμενον μποροῦσε ἀκόμη νὰ ἐξεταστεῖ καὶ νὰ συμπληρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴ Σύνοδον.

Τὸ συμφωνημένον σχέδιον τοῦ 2009

Μετὰ τὰς συζητήσεις τοῦ 1990 καὶ τοῦ 1993, οἱ ὁποῖες ἐπικεντρώθηκαν κυρίως στὴ Διασπορὰ καὶ στὸ Αὐτοκέφαλο, τὸ ἀποφασιστικὸ βῆμα γιὰ τὸ Αὐτόνομο πραγματοποιήθηκε στὴ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Σαμπεζύ, ἀπὸ τὰς 9 ἕως τὰς 17 Δεκεμβρίου 2009. Ἐκεῖ συμφωνήθηκε ὁμόφωνα τὸ σχέδιον ποὺ θὰ ἀποτελοῦσε τὴ βάση τῆς περαιτέρω ἐπεξεργασίας.

Τὸ σχέδιον περιλάμβανε τρεῖς ἐνότητες: τὴν ἔννοιαν καὶ τὰς μορφὰς τοῦ Αὐτονόμου, τὴ διαδικασίαν χορηγήσεώς του καὶ τὰς συνέπειας τῆς ἀνακηρύξεως. Ἡ διάρθρωσις αὕτη διατηρήθηκε ἕως τὴν τελικὴ συνοδικὴ ἐγκρίσιν. Ἡ αὐτονομία προσδιορίστηκε ὡς σχετικὴ ἢ μερικὴ ἀνεξαρτησία συγκεκριμένου ἐκκλησιαστικοῦ τμήματος ἔναντι τῆς Αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναφέρεται κανονικά. Ἀναγνωρίσθηκαν διαφορετικοὶ βαθμοὶ ἐξαρτήσεως καὶ περισσότερες μορφὰς

έφαρμογής, συμπεριλαμβανομένης, σε όρισμένες περιπτώσεις, της συμμετοχής του Πρώτου της Αυτόνομης Έκκλησίας στη Σύνοδο της Αυτόκεφαλής.

Η κανονική αναφορά προσδιορίζεται με συγκεκριμένες πράξεις. Η έκλογή του Πρώτου της Αυτόνομου Έκκλησίας εγκρίνεται ή διενεργείται από το αρμόδιο όργανο της Αυτόκεφαλής Έκκλησίας. Ο ίδιος μνημονεύει τον Προκαθήμενό της, ενώ το όνομά του δεν καταχωρίζεται στα Δίπτυχα. Η Αυτόνομη Έκκλησία παραλαμβάνει το Άγιο Μύρο από την Αυτόκέφαλη και άσκει μέσω αυτής τις διορθώσεις, διαχριστιανικές και διαθρησκευτικές σχέσεις της. Πρόκειται για διατάξεις κανονικής αναφοράς και θεσμικής εκπροσωπήσεως, οι οποίες δεν καθιερώνουν διαφορετικούς βαθμούς εύχαριστιακής πληρότητας.

Όπως είναι γνωστό, οι ιεροί κανόνες δεν παρέχουν έναν ενιαίο άμεσο όρισμό του σύγχρονου αυτόνομου καθεστώτος. Η έρμηνεία του προϋποθέτει τις αρχές της έδαφικής δικαιοδοσίας, της συνοδικής συγκροτήσεως και της σχέσεως των επισκόπων με τον Πρώτο. Η διαφορά μεταξύ Αυτόκεφαλής και Αυτόνομου άφορά την έκταση της διοικητικής αυτοτέλειας μέσα στην κοινή εκκλησιαστική ένότητα.

Η προβλεπόμενη διαδικασία αρχίζει με την ύποβολή αίτηματος από το ενδιαφερόμενο εκκλησιαστικό τμήμα. Η κανονική αρμοδιότητα κινήσεως και ολοκληρώσεως της διαδικασίας ανήκει στην Αυτόκέφαλη Έκκλησία, ή οποία αξιολογεί συνοδικά το αίτημα και, έφόσον το άποδεχθεί, εκδίδει Τόμο. Σε αυτόν προσδιορίζονται τα γεωγραφικά όρια και οι σχέσεις τους. Άκολουθεί ή γνωστοποίηση πρὸς τον Οίκουμενικό Πατριάρχη και τις λοιπές Αυτόκέφαλες Έκκλησίες. Το αίτημα, συνεπώς, δεν γεννᾷ αυτοδικαίως δικαίωμα άποκτήσεως του Αυτόνομου.

Η αρμοδιότητα έκχωρήσεως-άναγνωρίσεως Αυτόνομου άσκειται έντὸς της κανονικής έδαφικής δικαιοδοσίας της Αυτόκεφαλής Έκκλησίας. Στη Διασπορά άπαιτείται πανορθόδοξη συναίνεση, την οποία εξασφαλίζει το Οίκουμενικό Πατριαρχείο. Σε περίπτωση χορήγησης αυτόνομίας από δύο Αυτόκέφαλες Έκκλησίες στην ίδια περιοχή, με συνακόλουθη άμφισβήτηση, οι έμπλεκόμενες πλευρές αναφέρονται στο Οίκουμενικό Πατριαρχείο για την έξεύρεση κανονικής λύσεως.

Η όμόφωνη άποδοχή του σχεδίου του κειμένου, και από το Πατριαρχείο Μόσχας, έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς περιλάμβανε και αυτές τις προβλέψεις για την πανορθόδοξη τάξη και τον συντονιστικό ρόλο του Οίκουμενικού Πατριαρχείου.

Η Ε΄ Προσυνοδική Διάσκεψη του 2015

Η Σύναξη των Προκαθημένων στο Φανάρι, τον Μάρτιο του 2014, έδωσε νέα ώθηση

στην προετοιμασία, προβλέποντας την προσυνοδική αποδοχή του κειμένου περί Αυτόνομου. Τò σχέδιο ἐξετάστηκε στὴν Ε΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τοῦ Σαμπεζὺ τὸν Ὀκτώβριο 2015. Ἡ συζήτηση πραγματοποιήθηκε ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ μητροπολίτη Περγᾶμου Ἰωάννου Ζηζιούλα. Τò τελικὸ κείμενο φέρει ἡμερομηνία 15 Ὀκτωβρίου καὶ τὶς ὑπογραφές ὅλων τῶν ἀντιπροσωπιῶν.

Στὸ πλαίσιο τῆς συζήτησης, ὁ τότε μητροπολίτης Περιστερίου Χρυσόστομος ἐξέφρασε τὴν ἐπιφύλαξη ὅτι ἡ αὐτονομία μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ὡς προθάλαμος νέων αὐτοκεφαλῶν καὶ ἐκκλησιαστικοῦ κατακερματισμοῦ. Ὁ μητροπολίτης Βολοκολάμσκ Ἰλαρίων ἀνέδειξε τὴν ποιμαντικὴ χρησιμότητα τοῦ θεσμοῦ σὲ Ἐκκλησίες μὲ διαφορετικὲς χῶρες, λαοὺς καὶ γλῶσσες. Ὁ Περγᾶμου διευκρίνισε ὅτι ζητούμενο ἦταν ἡ κοινὴ ρύθμιση ἐνὸς ἤδη ἐφαρμοζόμενου θεσμοῦ: «Ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλεὶς εἶναι ἡ διορθόδοξος συμφωνία».

Ἰδιαίτερο βάρος εἶχε τὸ ἐρώτημα τῆς δικαστικῆς ἀρμοδιότητος. Ὁ καθηγητὴς Θεόδωρος Γιάγκου τὸ διατύπωσε εὐθέως: «Οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Αυτόνομου ἀπὸ ποῖον ὄργανον ἐκδικάζονται;». Ἡ τότε παράγραφος 3δ προέβλεπε μόνο τὴν ἐκλογή καὶ τὴν ἐγκατάστασή τους ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο ὄργανο τῆς Αυτόνομης Ἐκκλησίας. Προτάθηκαν προσθήκες γιὰ τὴν ἐκδίκαση ἢ τὴν πρωτοβάθμια κρίση, ἐνῶ ἄλλες παρεμβάσεις παρέπεμπαν στοὺς εἰδικότερους ὅρους τοῦ Τόμου. Καμία σχετικὴ προσθήκη δὲν υἱοθετήθηκε. Τὸ ζήτημα παρέμεινε χωρὶς ρητὴ εἰδικὴ ρύθμιση καὶ ἐπανῆλθε στὴν Κρήτη.

Ἡ ἐπίλυση τῶν ἐνδεχομένων διαφορῶν μεταξὺ Αυτόκεφαλων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν χορήγηση αὐτονόμου καθεστῶτος ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως προκάλεσε ἐπίσης ἐκτενὴ συζήτηση. Ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ζήτησε εἰδικὴ πρόβλεψη ὅταν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶναι ἐμπλεκόμενο μέρος. Πρότεινε ἀκόμη νὰ ἀντικατασταθεῖ ἡ φράση «κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα» μὲ ἀναφορὰ στὴν «πανορθόδοξη συναίνεση». Τελικὰ δὲν ἐπέμεινε καὶ ἔτσι διατηρήθηκε ἡ πρωταρχικὴ διατύπωση.

Παρὰ τὴν ἔκταση τῆς συζητήσεως, ὁ κανονιστικὸς κορμὸς τοῦ 2009 διατηρήθηκε οὐσιαστικὰ ἀμετάβλητος. Ἡ ἀναδιατύπωση τοῦ προοιμίου δήλωσε συνοπτικὰ τὸ νέο στάδιο: τὸ σχέδιο τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶχε πλέον γίνει προσυνοδικὴ εἰσήγηση πρὸς τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο.

Ἡ Σύναξη τῶν Προκαθημένων τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016

Στὴ Σύναξη τῶν Προκαθημένων στὸ Σαμπεζύ, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016, ἀποτυπώθηκε ἡ διαφορετικὴ πορεία τοῦ Αυτόνομου καὶ τοῦ Αυτόκεφάλου. Ὁ Πατριάρχης Μόσχας Κύριλλος ἀναγνώρισε τὴ συμφωνία γιὰ τὸ Αυτόνομο,

διευκρινίζοντας: «Ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Αὐτοκεφάλου δὲν ὑπάρχει συμφωνία». Ἡ σύνδεση τῶν δύο θεμάτων παρέμεινε μόνο στὸ προηγούμενο προπαρασκευαστικὸ στάδιο.

Τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Συνάξεως περιέλαβε τὸ Αὐτόνομο στὰ ἔξι θέματα ποὺ θὰ ὑποβάλλονταν στὴ Σύνοδο καὶ προέβλεψε τὴ δημοσίευση τῶν ἐγκεκριμένων κειμένων. Ἡ πανορθόδοξη προσυνοδικὴ συμφωνία εἶχε ἐπομένως ὀλοκληρωθεῖ. Ἀπέμενε ἡ ἐξέταση ἀπὸ τὸ συνοδικὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο διατηροῦσε τὴν εὐθύνη τῆς τελικῆς κρίσεως.

Ἡ συνοδικὴ συζήτηση καὶ οἱ τροποποιήσεις στὴν Κρήτη

Τὸ Αὐτόνομο ἐξετάστηκε τὸ πρῶτὸ τῆς 22ας Ἰουνίου 2016, στὴν ἔκτη συνεδρία τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἡ συζήτηση ἐπικεντρώθηκε στὴν προστασία ὑφιστάμενων καθεστώτων, στὶς κανονικὲς προϋποθέσεις τῆς χορήγησης, στὴ δικαστικὴ ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ στὴ σχέση Διασπορᾶς καὶ ἱεραποστολῆς.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι στὸ κείμενο, ἡ ὁποία ἐκφράστηκε μὲ δύο τροποποιητικὲς προτάσεις, ποὺ συνδύαζαν τὴ διαφύλαξη συγκεκριμένου ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος μὲ γενικότερες κανονικὲς ἐπιφυλάξεις. Ἡ πρώτη, στὴν παράγραφο 2α, ἀποσκοποῦσε στὴ ρητὴ προστασία τοῦ ἰδιότυπου καθεστώτος τῶν μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν, οἱ ὁποῖες ἀνήκουν στὴν κανονικὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπικὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σύμφωνα μὲ τὴν Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξη τοῦ 1928. Ἡ δεύτερη, στὴν παράγραφο 2β, ἀφοροῦσε τὸν προβλεπόμενο τρόπο ἀνακηρύξεως τοῦ Αὐτονόμου καὶ τὶς ἐνδεχόμενες συνέπειές του γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ἐνότητα τῶν Αὐτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ εἰδικὴ πρόταση γιὰ τὶς Νέες Χῶρες δὲν ἐνσωματώθηκε τελικὰ στὸ συνοδικὸ κείμενο, καθὼς ἡ σχετικὴ ἀνησυχία ἀντιμετωπίστηκε μὲ τὴν ἐπίσημη διαβεβαίωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐνώπιον τῆς Συνόδου ὅτι οὔτε εἶχε διανοηθεῖ οὔτε ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδιώξει μεταβολὴ τοῦ καθεστώτος τους ἢ παραχώρηση αὐτονομίας στὶς Νέες Χῶρες.

Ἡ πρώτη οὐσιαστικὴ τροποποίηση ἀφοροῦσε τὴν παράγραφο 2α. Ὑστερα ἀπὸ παρέμβαση τοῦ μητροπολίτη Προικοννήσου Ἰωσήφ, στὶς «ἐκκλησιαστικὰς καὶ ποιμαντικὰς προϋποθέσεις» γιὰ τὴν χορήγηση Αὐτονόμου προστέθηκε τὸ «κανονικὰς». Ἡ τελικὴ διατύπωση ἀπαιτεῖ ἐπομένως ἐκκλησιαστικὲς, κανονικὲς καὶ ποιμαντικὲς προϋποθέσεις. Μὲ τὴν προσθήκη αὐτὴ ὑπογραμμίζεται ἡ κανονικὴ τάξη ὡς *sine qua non* προϋπόθεση τῆς ἀξιολόγησης τοῦ αἰτήματος.

Ἡ πρόταση συνδέθηκε μὲ τὴν ἐπίκληση κανόνων γιὰ τὶς ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες καὶ τὶς μεταβολὲς τῆς πολιτικῆς διοικήσεως. Ὁ Περγάμου Ἰωάννης καὶ ἄλλοι σύνεδροι ἐπισήμαναν τὸν κίνδυνο νὰ ἐρμηνευθεῖ αὕτὴ ἡ σύνδεση ὡς αὐτόματη προσαρμογὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁργανώσεως σὲ κάθε κρατικὴ μεταβολή. Ὁ ὅρος «κανονικὰς» ἐγκρίθηκε, χωρὶς νὰ ἀναχθοῦν ὅλες οἱ ἐπιμέρους αἰτιολογήσεις σὲ ἱεροὺς κανόνες ἢ κανονικὲς διατάξεις. Ἡ κανονικὴ κρίση παρέμεινε εὐθύνη τοῦ ἀρμόδιου συνοδικοῦ ὄργανου.

Ἡ δεύτερη τροποποίηση ἀφοροῦσε τὴν παράγραφο 3δ. Ὁ Προικοννήσου ἐπανεφέρε τὸ ζήτημα τῆς δίκης τῶν ἐπισκόπων καὶ ὁ Περγάμου πρότεινε τὴν προσθήκη «κρίνονται». Τὸ «ἐκλέγονται καὶ καθίστανται» ἔγινε «ἐκλέγονται, καθίστανται καὶ κρίνονται» ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο τῆς Αὐτόνομης Ἐκκλησίας. Διατηρήθηκε ἡ ἐπικουρία τῆς Αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας σὲ περίπτωση βεβαίας ἀδυναμίας τῆς Αὐτόνομης. Ἔτσι, ἓνα ἐρώτημα ποὺ εἶχε τεθεῖ τὸ 2015 ἀπέκτησε ῥητὴ κανονικὴ ἀπάντηση.

Ἡ προσθήκη ἀναγνωρίζει τὴν ἀρμοδιότητα κρίσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς Αὐτόνομης Ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ συνιστᾷ πλήρη ρύθμιση τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας της. Παρότι συζητήθηκαν ζητήματα ἐφέσεως καὶ συνδρομῆς τῆς μητέρας Ἐκκλησίας, δὲν καθορίστηκαν ἀναλυτικὰ οἱ βαθμοὶ δικαιοδοσίας οὔτε ἡ διαδικασία τῆς ἐκκλήτου προσφυγῆς.

Ἡ συζήτηση γιὰ τὴ Διασπορὰ ἀνέδειξε ἓνα βαθύτερο ἐκκλησιολογικὸ ἐρώτημα. Μὲ ἀφορμὴ τὴν οὕτω καλουμένη Αὐτόνομη Ἐκκλησία τῆς Ἰαπωνίας ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, ὁ Ἀλβανίας Ἀναστάσιος παρατήρησε: «Δι' ἐμέ, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἰαπωνίας δὲν εἶναι Διασπορά». Ἀνέδειξε τὴ συγκρότηση κατὰ τόπον Ἐκκλησίας μὲ γηγενῆ στελέχη καὶ τοπικὴ γλῶσσα. Ὁ Περγάμου τόνισε τὴν ἀνάγκη σαφοῦς κανονικῆς ἀναφορᾶς καὶ ἀποφυγῆς παράλληλων δικαιοδοσιῶν, ἐνῶ οἱ Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας ὑπογράμμισαν τὴν τήρηση τῆς κανονικῆς τάξεως στὴν ἱεραποστολή. Ἡ διάκριση μεταξὺ μεταναστευτικῆς διασπορᾶς καὶ νέας ἐκκλησιαστικῆς συγκροτήσεως τέθηκε μὲ σαφήνεια, χωρὶς νὰ μεταβληθεῖ ἡ παράγραφος 2ε.

Κλείνοντας τὴ συνεδρία, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης διατύπωσε τὴν τελικὴ ἀποδοχή: «Μὲ τὰς δύο αὐτὰς μικρὰς προσθήκας, νομίζω ὅτι υἱοθετοῦμεν τὸ κείμενον». Ἄν καὶ εὐσύνοπτες, οἱ προσθῆκες αὐτὲς ἦταν οὐσιώδεις γιὰ τὴν κανονικὴ του ἀκρίβεια. Μαζὶ μὲ τὴν ἀναδιατύπωση τοῦ προοιμίου, στὸ ὁποῖο φορέας τῆς ἀποφάσεως εἶναι πλέον ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, ὁλοκλήρωσαν τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸ προπαρασκευαστικὸ σχέδιο στὴ συνοδικὴ ἔγκριση. Οἱ λοιπὲς ρυθμίσεις, ἰδίως γιὰ τὸν Τόμο, τὰ Δίπτυχα, τὸ Ἅγιο Μύρο, τὴ Διασπορὰ καὶ τὴν

επίλυση ἀμφισβητήσεων, διατηρήθηκαν.

Ἑκκλησιολογικὴ ἀποτίμηση καὶ κριτικὰ ἐρωτήματα

Τὸ Αὐτοκέφαλο ἀποτελεῖ τρόπον ὑπάρξεως τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐν πλήρει κοινωνίᾳ. Ἡ διοικητικὴ αὐτοτέλεια κάθε Ἐκκλησίας ἀποβλέπει στὴ διαφύλαξη τῆς ἰδιαίτερης συνοδικῆς τῆς συγκροτήσεως καὶ συγχρόνως στὴ διατήρηση τῆς κανονικῆς καὶ εὐχαριστιακῆς κοινωνίας μὲ τὶς λοιπὲς ἀδελφὲς Ἐκκλησίες. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὕτη, τὸ Αὐτοκέφαλο ἀποτελεῖ μορφή κοινωνίας. Τὸ αὐτοκέφαλο δὲν εἶναι μορφή ἀνεξαρτησίας μιᾶς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἀλλὰ ἔκφραση τῆς διακριτικῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ὑφισταμένης ἀλληλοπεριχωρήσεως μεταξύ τους. Ἡ ἰδιαίτερη κανονικὴ ταυτότητα κάθε Ἐκκλησίας διατηρεῖται μέσα στὴν ἀμοιβαία κοινωνία, εἶναι πάντοτε σχεσιακὴ, χωρὶς νὰ ἀπορροφᾶται καὶ χωρὶς νὰ ἀπομονώνεται ἢ ἀποξενώνεται.

Ἀντίστοιχα, τὸ Αὐτόνομον ἀποτελεῖ τρόπον ὑπάρξεως καὶ ὁργανώσεως ἐνὸς τμήματος μιᾶς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας. Σκοπὸς του εἶναι ἡ διαφύλαξη τῆς ἐνότητος καὶ τῆς κοινωνίας σὲ δύο ἀλληλένδετα ἐπίπεδα: πρῶτον, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἀναγνώριση συγκεκριμένης διοικητικῆς αὐτοτέλειας σὲ κάποιο τμῆμα τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τῆς. Δεύτερον, στὶς σχέσεις τῆς μὲ τὶς λοιπὲς κατὰ τόπους Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες. Τὸ Αὐτόνομο, ἐπομένως, ὀφείλει νὰ ὑπηρετεῖ τὴ συνοδικὴ ζωὴ καὶ τὴν ποιμαντικὴ εὐθύνη τοῦ συγκεκριμένου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, διατηρώντας τὴν κανονικὴ ἀναφορὰ του στὴ μητέρα Ἐκκλησία.

Στὸ πλαίσιο αὐτό, ἡ Αὐτόνομη Ἐκκλησία ἐκφράζεται στὶς διορθόδοξες καὶ διαχριστιανικὲς σχέσεις τῆς μέσω τῆς Αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε τὴν αὐτονομία τῆς, σύμφωνα μὲ τὴν παράγραφο 2δ τοῦ συνοδικοῦ κειμένου. Ἡ πρόβλεψη αὕτη ρυθμίζει τὴ θεσμικὴ ἐκπροσώπηση καὶ τὴν κανονικὴ ἔκφραση τῶν σχέσεών τῆς.

Ἡ ἐκκλησιολογικὴ αὕτη θεώρηση παρέχει καὶ τὸ κριτήριον γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀποτίμηση τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ. Ὄταν τὸ Αὐτόνομο χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴ διατήρηση σφαιρῶν ἐπιρροῆς, τὴν ἐξυπηρέτηση πολιτικῶν σχεδιασμῶν ἢ τὴν ἀναπαραγωγὴν αὐτοκρατορικῶν ἢ μεγαλοϊδεατικῶν ἀντιλήψεων, τότε ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν ἐκκλησιολογικὸν τοῦ σκοπὸν. Ἀνάλογη ἀλλοίωση ἐπέρχεται ὅταν ἡ διοικητικὴ αὐτοτέλεια ἐκλαμβάνεται ὡς «ἀπόλυτος αὐτοκεφαλισμὸς» ἢ «αὐτονομισμὸς», σύμφωνα μὲ τὴν εὐστοχὴ παρατήρηση τοῦ καθηγ. Ἰωάννου Καρμίρη. Τὸ κρίσιμο ἐρώτημα εἶναι ἐὰν οἱ δικαιοδοσιακὲς ρυθμίσεις ὑπηρετοῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνία ἢ ἐὰν ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία θυσιάζεται στὸν βωμὸ ἰδιαίτερων

δικαιοδοσιακῶν ἀξιώσεων.

Ὑπὸ τὸ ἴδιο πρίσμα πρέπει νὰ ἀποτιμηθεῖ καὶ ἡ μὴ ἔνταξη τοῦ Αὐτοκεφάλου στὸ τελικὸ θεματολόγιο τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, καθὼς δὲν εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἡ πανορθόδοξη συμφωνία γιὰ τὸν τρόπο ἀνακηρύξεώς του. Ἡ ἐκκρεμότητα αὐτὴ θέτει ἕνα βαθύτερο κανονικὸ καὶ ἐκκλησιολογικὸ ἐρώτημα: μήπως ἡ ἀδυναμία συμφωνίας ἀποκαλύπτει καὶ μία μορφὴ «κανονοφοβίας», δηλαδὴ δισταγμὸ ἀπέναντι στὴν ὑπαγωγή τῶν ἐπιμέρους δικαιοδοσιακῶν ἀξιώσεων σὲ κοινὴ καὶ δεσμευτικὴ συνοδικὴ ρύθμιση, πηγάζουσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν κανονικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας;

Ἐδῶ τίθενται καὶ ὀρισμένες ἄλλες ἐρωτήσεις ἀναφορικὰ μὲ τὸ συνοδικὸ κείμενο.

Τὸ κείμενο διακρίνει τοὺς δύο Πρώτους καὶ ἐπιβάλλει στὸν Πρῶτο τῆς Αὐτόνομης νὰ μνημονεύει μόνο τὸν Προκαθήμενο τῆς Αὐτοκέφαλης. Εἶναι ὅμως ὁ Πρῶτος τῆς Αὐτοκέφαλης συγχρόνως Πρῶτος τῆς Αὐτόνομης Ἐκκλησίας; Ἐπιτρέπεται ἐκκλησιολογικὰ ἡ διπλὴ μνημόνευση ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Αὐτόνομης Ἐκκλησίας;

Τέλος, ποιά συνοδικὴ συγκρότηση προϋποθέτει ἡ αὐτονομία; Ἡ θέση ὅτι δὲν ὑπάρχει αὐτονομία χωρὶς Ἱεραρχία ἐκφράζει, στὴν ἐκκλησιολογικὴ μας ἀποτίμηση, τὴν ἀνάγκη ἐνεργοῦ ἐπισκοπικοῦ σώματος καὶ πραγματικῆς ἀσκήσεως συνοδικῶν ἀρμοδιοτήτων. Οἱ προβλέψεις περὶ ἐκλογῆς, ἐγκαταστάσεως καὶ κρίσεως τῶν ἐπισκόπων παραπέμπουν σὲ αὐτὴ τὴ συγκρότηση, χωρὶς τὸ κείμενο νὰ ὀρίζει ἐλάχιστο ἀριθμὸ ἐπισκόπων. Ἡ ἐπικουρία τῆς μητέρας Ἐκκλησίας θεραπεύει συγκεκριμένη ἀδυναμία, δὲν ἀναιρεῖ, ὥστόσο, τὴν ἀνάγκη συνοδικῆς λειτουργίας τῆς Αὐτόνομης Ἐκκλησίας. Ὁ τρόπος ἀσκήσεώς της, ὅπως καὶ οἱ δικαστικὲς διαδικασίες, χρειάζονται σαφέστερη ἀποτύπωση στοὺς Τόμους καὶ στὴν περαιτέρω συνοδικὴ ἐπεξεργασία.

Τέλος, ἡ διατύπωση τῆς παραγράφου 2α τοῦ συνοδικοῦ κειμένου θέτει ἕνα ζήτημα ὁρολογικῆς ἀκρίβειας: ἡ ζητοῦσα τὴν αὐτονομία χαρακτηρίζεται ὡς «τοπικὴ Ἐκκλησία», χωρὶς νὰ διευκρινίζεται τὸ ἐκκλησιολογικὸ περιεχόμενο τοῦ ὅρου. Ἐφόσον διακρίνουμε τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία, ὡς ἐπισκοπικὴ εὐχαριστιακὴ κοινότητα, ἀπὸ τὴν κατὰ τόπον Ἐκκλησία, ὡς συνοδικὴ ἐνότητα περισσότερων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ δεύτερος ὅρος ἀποδίδει ἀκριβέστερα τὴν αὐτόνομη συνοδικὴ συγκρότηση. Τὸ Αὐτόνομο προσδιορίζει τὸ κανονικὸ καθεστῶς καὶ τὴ διοικητικὴ αὐτοτέλεια αὐτοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, διατηρώντας τὴν ἀναφορὰ του στὴν οἰκεία Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Ὑπὸ αὐτὴ τὴν διάκριση τῆς ὁρολογίας, ἡ χρῆση τοῦ χαρακτηρισμοῦ «κατὰ τόπον» θὰ καθιστοῦσε ἴσως σαφέστερη τὴ σχέση μεταξὺ ἐπισκοπικῆς πληρότητας καὶ περιφερειακῆς συνοδικῆς ὁργανώσεως.

Συμπεράσματα καὶ προοπτικὲς

Ἡ πορεία ἀπὸ τὸ 2009 στὸ 2015 καὶ κατόπιν στὴν Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο δείχνει ὅτι ἡ συνοδικὴ ἔγκριση στηρίχθηκε σὲ μακρὰ προσυνοδικὴ συναίνεση, χωρὶς νὰ περιοριστεῖ σὲ ἀπλὴ ἐπικύρωση. Οἱ προσθῆκες «κανονικὰς» καὶ «κρίνονται» ἐνίσχυσαν τὴν κανονικὴ ὑποστύλωση τοῦ κειμένου.

Τὸ κείμενο παρέχει κοινὸ πλαίσιο, ἀναγνωρίζοντας τὴν ποικιλία τῶν μορφῶν κανονικῆς ἀναφορᾶς καὶ ἀναθέτοντας στὸν Τόμο τὴν εἰδικότερη ρύθμιση. Ἡ αὐτονομία ἔχει αὐτοτελεῖ ποιμαντικὸ σκοπὸ καὶ δὲν καθιερώνεται ὡς προθάλαμος πρὸς τὴν αὐτοκεφαλία. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀπαιτεῖ ἀκρίβεια καὶ συνοδικὴ εὐθύνη, ὥστε ἡ ποιμαντικὴ προσαρμογὴ νὰ ὑπηρετεῖ τὴν κοινὴ πανορθόδοξη κανονικὴ τάξη. Γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀποτίμηση πρέπει ἐπίσης νὰ διακρίνονται ἡ προσυνοδικὴ συμφωνία ὅλων τῶν ἀντιπροσωπιῶν, ἡ ἔγκριση ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης, στὴν ὁποία δὲν συμμετεῖχαν τέσσερις Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, καὶ ἡ μεταγενέστερη (ἐνδεχόμενη) πρόσληψη τῶν ἀποφάσεων τῆς.

Δέκα χρόνια μετὰ, τὸ οὐσιῶδες κριτήριον παραμένει ἐκκλησιολογικό. Ἡ αὐτονομία δὲν δικαιώνεται ἀπλῶς ἐπειδὴ αὐξάνει τὴ διοικητικὴ εὐχέρεια ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ τμήματος. Δικαιώνεται ὅταν ἐνισχύει τὴ συνοδικὴ του ζωὴ καὶ διαφυλάσσει τὴν κοινωνία του μὲ τὴ μητέρα Ἐκκλησία καί, μέσω αὐτῆς, μὲ τὴν καθ' ὅλου Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τὸ Αὐτοκέφαλο καὶ τὸ Αὐτόνομο ἐκπληρώνουν τὸν σκοπὸ τους ὡς τρόποι κοινωνίας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἡ διακριτὴ ἐκκλησιαστικὴ συγκρότηση ἐκφράζει καὶ πραγματώνει τὴν ἐνότητα τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.